

Σχεδόν όλα είναι ενδιαφέροντα αν κοιτάξεις μέσα τους αρκετά βαθιά. Ρίτσαρντ Φάινμαν

Ο Πάνης Βαρουφάκης, ως γνωστόν, πέρα από τα υπόλοιπα, είναι σπουδαίος γραφιάς. Γράφει, δηλαδή, καλά κι έτσι διατηρεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη από την αρχή μέχρι το τέλος. Η καλή γραφή, όμως, δεν είναι «αυτάρκης αρετή». Για να γράφεις καλά πρέπει να ξέρεις γράμματα. Τότε, όπως το θέτει ο Φάινμαν, κάνεις τα πράγματα ενδιαφέροντα μια και τα κοιτάξεις βαθιά.

Η συνομιλία με τον πατέρα του, όπως μας δημοσιοποιείται εδώ, είναι μια συνομιλία με όλους μας. Και περισσότερο είναι μια συνομιλία με τους «απλούς» αριστερούς, οι οποίοι, όμως, είναι, από την ίδια τους την ανθρωπινότητα, για να θυμηθώ τον Γκράμις, διανοούμενοι. «Όλοι οι άνθρωποι είναι διανοούμενοι» ή αλλιώς, κατά τον Αλτουσέρ τώρα, «όλοι οι άνθρωποι είναι φιλόσοφοι». Που σημαίνει ότι αναρωτιούνται, συλλογίζονται συνεχώς - κυρίως, απορούν. Επερωτούν, διαρκώς, τον κόσμο.

Ο Βαρουφάκης γράφει έχοντας τα προηγούμενα υπόψη του. Γι' αυτό δεν απευθύνεται στον «μέσο αναγνώστη» - οντότητα, άλλωστε, ανύπαρκτη. Ο πατέρας του αντικαθιστά, λοιπόν, τον «μέσο αναγνώστη». Ήταν κομμουνιστής, εργαζόταν ως μηχανικός στη Χαλβουργική και προβληματιζόταν ιδιαίτερα.

Προσπάθησε να μάθει στον μικρό γιο του «ιστορικό υλισμό». Εφερνε μέταλλα στο σπίτι, τα έλιωναν στο τζάκι, διαπίστωναν την ανθεκτικότητά τους και, έτσι, αντιλαμβάνονταν ως βάσιμη την ιδέα ότι τα μέσα παραγωγής συνδέονται ισχυρά με τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι, από την προϊστορία ακόμη, ζουν τη ζωή τους.

Το βιβλίο, λοιπόν, ξεκινάει με την έκθεση αυτής της σπουδαίας μαρξικής ιδέας, αναλύει περιεκτικά την εργασιακή θεωρία της αξίας, παρουσιάζει τον ειδικό χαρακτήρα της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης. Μένει, ιδιαίτερα, στην κεντρικότητα της ταξικής πάλης σε ό,τι αφορά την κοινωνική εξέλιξη. Ο πατέρας του, όπως και όλοι οι κομμουνιστές μιας προηγούμενης εποχής, «ήξερε» ότι, μετά τον καπιταλισμό, ακολουθεί - αναπόφευκτα; - ο κομμουνισμός, η κοινωνία των «ελεύθερα συνεταιρισμένων παραγωγών», όπου θα ισχύει η αρχή «στην καθημέιά ανάλογα με τις ανάγκες της, από την καθημέιά ανάλογα με τις δυνατότητές της», όπου «η ελευθερία του καθενός θα είναι προϋπόθεση για την ελευθερία όλων». Πρώτα του «καθενός», μετά «όλων». Που σημαίνει ότι η ελευθερία, ως ατομική αυτοπραγμάτωση, είναι ο αληθινός σκοπός της επανάστασης.

Βέβαια, η Λούξεμπουργκ το έθετε λιγότερο «αναπόφευκτα». Σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα, έλεγε. Ο πατέρας του Βαρουφάκη, τελευταία, αναρωτιόταν και ο ίδιος μήπως δεν είναι αναγκαία ο κομμουνισμός η μοίρα της χειραφετημένης ανθρωπότητας.

Είναι ευκολότερο να σκεφτούμε το τέλος του κόσμου παρά το τέλος του καπιταλισμού, έγραψε ο Μαρκ Φίσερ, για να αυτοκτονήσει, στη συνέχεια.

Ο αφορισμός είναι, πλέον, πολύ γνωστός

Μιλώντας σε όλους

ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΑΣΚΟΥ*

ΜΟΤΙΟΝΕΑΜ/ΒΕΡΒΕΡΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

ΠΑΝΗΣ ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ

Μιλώντας στον πατέρα μου

Μια εισαγωγή στην τεχνοφουδαρχία

Σελ. 452

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ 2023

και αποδεκτός. Εκφράζει την απίσχναση του κοινωνικού φαντασιακού τις τελευταίες δεκαετίες, σε ό,τι αφορά εναλλακτικές δυνατότητες ζωής. Με άλλα λόγια, δείχνει τη μεγάλη ισχύ του καπιταλισμού να παρουσιάζει τον εαυτό του ως «το μόνο παιχνίδι στην πόλη».

Η ανάγκη, επομένως, να παρουσιαστούν εναλλακτικές πραγματικότητες είναι ανάγκη ζωής ή θανάτου για τη διαχρονική επιδίωξη της ανθρωπίνης χειραφέτησης. Από τους αγώνες των σκλάβων της Μικρασίας και της Ρώμης, τους Καθαρούς και τους Αλβινηούς, τις μεσαιωνικές Jacqueries, τους Ζηλωτές της Θεσσαλονίκης, τους πολέμους των χωρικών στη Γερμανία, τους Ισοπεδωτές και τους Σκαφτιάδες της Αγγλικής Επανάστασης, τους αβραάκωτους της Μεγάλης Γαλλικής, την παρισινή Κομμούνια, τη ρωσική επαναστατική εποποιία [...] ένα κόκκινο νήμα συνδέει τους ηττημένους της Ιστορίας, μοναδικούς φορείς της ανθρωπινότητας, άρα και της δυνατότητας για μακροήμερευση της ανθρωπότητας.

Ο Μαρξ έγραψε πως δεν είναι καλό να δίνουμε συζητήσεις για τα μαγειρίδια του μέλλοντος - οι τοτινοί άνθρωποι θα το διαμορφώσουν. Μόνο που, μετά τα όσα μεσολάβησαν, ιδίως στον 20ό αιώνα, μετά τη φρίκη του σταλινισμού, είμαστε υποχρεωμένοι να προεικονίσουμε το μέλλον που επιδιώκουμε. Ο Βαρουφάκης το κάνει καλά, λέει ενδιαφέροντα πράγματα για το «κάλλο τώρα» - τίτλος ενός άλλου έργου του, όπου ασχολείται αναλυτικότερα.

Επίσης, το βιβλίο αποτελεί μια πολύ καλή -ιδιαίτερα βάσει των λίγων σελίδων, που αφιερώνονται- κοινωνικο-οικονομική ιστορία του καπιταλισμού.

Όλα αυτά και πολλά άλλα, που δεν είμαι σε θέση σε αυτό το σημείωμα να σχολιάσω, δεν είναι δευτερεύοντα, αλλά αποτελούν απαραίτητο μέρος ενός συνόλου. Θέλω να πω, ο Βαρουφάκης δεν διανθίζει, απλώς, το εγχείρημα της παρουσίασης του βασικού του επιχειρήματος - η ανάλυση της «τεχνοφουδαρχίας» προϋποθέτει τα προηγούμενα.

Τι είναι, όμως, η τεχνοφουδαρχία; Σύμφωνα με τον συγγραφέα, πρόκειται για μια νέα ιστορική φάση, όπου με την ασύλληπτη

πρωτοκαθεδρία των κολοσσιαίων εταιρειών της πλατφόρμας, αυτών που συνιστούν το απολύτως κυρίαρχο νεοφουδαρισμό, ο καπιταλισμός, στην πραγματικότητα, έχει υπερβαθεί από έναν καινούργιο κοινωνικό σύστημα. Βασισμένο κατ' εξοχήν στην πρόσοδο, υποβαθμίζει το κέρδος σε δεύτερο ρόλο - να, γιατί δεν είναι δόκιμο να μιλάμε για έναν νέο τύπο καπιταλισμού, αλλά για μια καταστατικά νέα, πολύ διαφορετική μακροκοινωνική θέσμιση. Το νέο καθεστώς είναι ακόμη εκμεταλλευτικότερο από τον καπιταλισμό. Εκτός από τη μίσωση της εργασιακής μας δύναμης, αξιοποιεί, κατ' εξοχήν, τα απεριόριστα δεδομένα, που παράγουμε διαρκώς, με την παρουσία μας στο Δίκτυο. Μας εκμεταλλεύεται ως νεφοκλιόνους περισσότερο από ό,τι ως προλετάριους.

Προσωπικά, παραείμαι «παραδοσιακός μαρξιστής», για να μην αναρωτηθώ έντονα σχετικά με τη βαθμότητα του επιχειρήματος. Νομίζω ότι η χρήση όρων, όπως υπερ-καπιταλισμός ή ολοκληρωτικός καπιταλισμός, είναι καταλληλότερη για να περιγράψει την παρούσα φάση στην εξέλιξη των εκμεταλλευτικών κοινωνιών. Ειδικά ο δεύτερος όρος έχει το πλεονέκτημα ότι περιλαμβάνει και τις πολιτικές διαστάσεις του φαινομένου.

Η συζήτηση δεν μπορεί, προφανώς, να γίνει στο πλαίσιο μιας βιβλιοκριτικής, ενός μικρού σημειώματος.

Ο Βαρουφάκης, όμως, μας δίνει εξαιρετικό υλικό για την οργάνωση αυτής της αναγκαίας, όσο τίποτε, συζήτησης για τη διερεύνηση μιας ριζικά μετασχηματιστικής στρατηγικής. Ενόσω οι κοινοβουλευτικές Αριστερές ασχολούνται με το «κεντροαριστερό εγχείρημα» και με τις «κοστολογημένες» τους προτάσεις, το βιβλίο θέτει στο προσκήνιο τα μεγάλα ζητήματα της εποχής. Το πυρηνικό εγχείρημα του Βαρουφάκη, επίσης, είναι τόσο καλά δομημένο και ο ίδιος τόσο καλά πληροφορημένος αναφορικά με τις εναλλακτικές επιλογές -μαρξιστικές ή και μετα-κεϊνσιανές- ερμηνείας των μεγάλων μετασχηματισμών της εποχής μας, που προσφέρει μια καθαρή ατζέντα των θεμελιωδών ζητημάτων, βοηθώντας να βουτηχθούμε στα βαθιά.

Η δική μου γνώμη είναι ότι οι μεγάλες μεταβολές της εποχής μας περισσότερο προδιγράφουν ένα ιστορικό αδιέξοδο του καπιταλισμού, το οποίο κάνει την πιθανότητα μιας πλανητικής καταστροφής, λόγω της κλιματικής κατάρρευσης ή ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, να πλησιάζει τη μονάδα, παρά μια μετάβαση σε ένα δομικά διάφορο σύστημα. Η βαρβαρότητα μου ταιριάζει περισσότερο ως πρόγνωση, εάν δεν...

Ο Βαρουφάκης μάς δίνει μια καλή ποσότητα τροφής για σκέψη. Και νομίζω ότι ακόμη και οι περισσότεροι «παραδοσιακοί» από εμένα έχουν πολλά να πάρουν από τη μελέτη του.

*Οικονομολόγος, καθηγητής και συγγραφέας. Από τις εκδόσεις Τόπος, κυκλοφορεί το βιβλίο του Χρήστου Λάσκου «Να ξαναμιλήσουμε για την εκμετάλλευση: Απλόιακά μαθήματα πολιτικής οικονομίας». kristoslaskos.wordpress.gr